

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО
В РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN REGIONAL SOCIO-ECONOMIC PROCESSES

У статті розглянуто соціальне підприємництво в контексті забезпечення фінансової спроможності територіальних громад, а також у площині розв'язання актуальних соціальних проблем. Опрацьовано чотири основні підходи до трактування соціального підприємництва, виявлено його базові ознаки та відмінності. Окреслено прояви соціально-економічних ефектів діяльності соціальних підприємств, обґрунтовано актуальність започаткування соціальних підприємств для територіальних громад в умовах децентралізації. Визначено основні бар'єри і проблеми розвитку соціального підприємництва в Україні та запропоновано напрями їх усунення. Зроблено висновок, що практична діяльність соціального підприємництва випереджає державну реакцію на актуальні виклики. Отже, для успішного функціонування соціального підприємництва в регіональних соціально-економічних процесах необхідні раціонально побудовані економічні та управлінські механізми, окреслено доцільні стратегії підтримки розвитку соціальних підприємств.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціально-економічні проблеми, територіальна громада, органи місцевого самоврядування, регіональний економічний розвиток, навантаження на бюджет.

В статье рассмотрено социальное предпринимательство в контексте обеспечения финансовой состоятельности территориальных общин, а также в плоскости решения актуальных социальных проблем. Изучены четыре основных подхода к трактовке социального предпринимательства, выявлены его базовые признаки и отличия. Обозначены социально-экономические эффекты от деятельности социальных предприятий, актуальность становления социальных предприятий для территориальных общин в условиях децентрализации. Определены основные барьеры и проблемы развития социального предпринимательства, предложены пути их устранения. Сделаны вывод о том, что практическая деятельность социального предпринимательства опережает государственную реакцию на актуальные вызовы. Для успешного функционирования социального предпринимательства в региональных социально-экономических процессах необходимы рациональные экономические и управленческие механизмы, целесообразные стратегии поддержки развития социальных предприятий.

Ключевые слова: социальное предпринимательство, социально-экономические проблемы, территориальная община, органы местного самоуправления, региональное экономическое развитие, нагрузка на бюджет.

УДК 332.1:334.7

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct54-26>

Грінка Т.І.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки,
менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний
технічний університет

Grinka Tatyana

Central Ukrainian National
Technical University

The article considers a such type of socio-economic activity as social entrepreneurship in the context of ensuring the financial capacity of local communities, as well as in the plane of solving current social problems. Four main approaches to the interpretation of social entrepreneurship are developed. The basic features and differences in comparison with other forms of economic activity are revealed. It was found that unites all these approaches-priority of the social purpose of economic activity and they differ in the breadth of the scope. The paper outlines the manifestations of socio-economic effects of social enterprises. The importance and urgency of starting social enterprises for territorial communities in the conditions of decentralization are substantiated. Three tendencies of the process of formation and development of social enterprises in the regions of Ukraine are indicated, as well as the main directions of support of social business by local self – government bodies. The official statistical information on the social and business sector is analyzed. The decisive feature of social business is the official declaration of its own social mission in regulations. The main barriers and problems of social enterprise development in the regional socio-economic processes of Ukraine are identified and directions for their elimination are proposed. The study concluded that the practical activities of socio-entrepreneurial initiatives often outpace the state response to current challenges, create jobs, generate significant financial capital and investment in state and local budgets. Thus for the successful functioning of social entrepreneurship in regional socio-economic processes, rationally built economic and management mechanisms are needed, and appropriate strategies (ways) to support the development of social enterprises are outlined. However, each community is unique in its geographical, spatial, socio-demographic, natural and resource characteristics, therefore the activities of local governments will largely determine the specific directions of such strategies.

Key words: social entrepreneurship, socio-economic problems, territorial community, local governments, regional economic development, the burden on the budget.

Постановка проблеми. Перебіг децентралізації в Україні та в окремих регіонах відкриває нові можливості для муніципалітетів, де одночасно зі зростанням їхніх владних повноважень збільшується сфера їхньої відповідальності щодо підвищення рівня життя населення. У цих умовах на регіональні органи влади покладаються функції надання пакету публічних та соціальних послуг, створення умов соціального захисту населення. Проте доводиться констатувати, що такі завдання виконуються далеко не повною мірою. У таких умовах відкриваються нові можливості для громадян щодо згуртованості довкола досягнення цілей

регіонального розвитку. Органи місцевої влади, громада і підприємницьке середовище вимушені шукати нові форми взаємодії для подальшого забезпечення соціальних стандартів та розвитку локальних спільнот.

Регіональна система управління сьогодні як інституція в соціально орієнтованій ринковій економіці зобов'язана вирішувати левову частину місцевих соціальних проблем, має бути зацікавлена у створенні та розвитку соціального підприємництва, яке не лише вирішуватиме соціальну місію, а й забезпечуватиме низку інших взаємопов'язаних завдань: створення робочих місць, виробництво

продукції, надання послуг, виконання робіт та, як наслідок, створення доданої вартості в мезо-економічному вимірі. Це актуалізує необхідність подальшого наукового розгляду такого виду соціально-економічної діяльності, як соціальне підприємництво, у контексті забезпечення фінансової спроможності територіальних громад, а також у площині розв'язання актуальних соціальних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значний внесок в аналіз проблем, пов'язаних із розвитком соціального підприємництва в Україні, зробили такі вчені: О. Архипчик, О. Балакірева, М. Баталіна, В. Бобров, І. Булеєва, М. Гончарова, Н. Гусак, О. Кіреєва, О. Кожем'яченко, А. Корнецький, Е. Лібанова, В. Назарук, Г. Осовська, Д. Розенберг, О. Сандакова, А. Свинчук, М. Семікіна, Є. Сільвестрова, А. Скіпальський, А. Туманова, В. Удодова, В. Шаповал та ін. Попри значний науковий доробок зазначених учених досі залишається відкритим питання ефективного функціонування соціального підприємництва та можливість активізації його впливу на регіональний економічний розвиток.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз інституту соціального підприємництва в умовах реформи територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні через зріз проблем його становлення, а також активізації для подальшого вирішення суспільних регіональних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід роботи та успішні практики об'єднаних територіальних громад, що вже працюють, є умовами для активізації реформи із широким залученням жителів, громадських організацій та представників місцевого бізнесу. Саме побудова ефективних комунікацій та співпраця органів місцевого самоврядування з жителями та бізнесом створюють умови для сталого розвитку територій, збільшення надходження податків до місцевих бюджетів [3, с. 19–20]. Але ж на етапі сьогодиншого загострення соціально-економічних проблем нової якості, нового сенсу набуває ідея соціального підприємництва.

Унікальну роль соціального підприємництва підкреслює й Європейський комітет регіонів, який у своєму офіційному документі *Eastern Partnership deliverables for 2020: The contribution of local and regional authorities* вимагає «конкретних заходів щодо розвитку соціального підприємництва як форми неформальної освіти серед молоді та дорослих на локальному та регіональному рівнях, яке вирішує локальні проблеми, генерує прибутки, створює робочі місця та сприяє розвитку соціальних інновацій на місцях» [12, с. 9].

Будучи відносно молодим інструментом бізнесу, соціально-підприємницький сектор у нашій країні через інноваційні концепти створює додаткову

соціальну цінність та водночас генерує дохід для свого подальшого розвитку. Сьогодні виокремлюють чотири основні підходи до розуміння соціального підприємництва [9, с. 14–15]:

- широкий (у його основу покладено гіпотезу про те, що соціальне підприємництво – це діяльність, яка в кінцевому підсумку передбачає досягнення соціальної мети);

- інноваційний (робить наголос на інноваційному складнику підприємницької діяльності та на використанні інноваційних підходів до вирішення соціальних проблем);

- комбінований (соціальне підприємництво – це діяльність, орієнтована на досягнення не лише соціальних, а й комерційних результатів);

- проблемно-орієнтований (відносить до соціального підприємництва таку діяльність, соціальні результати якої спрямовані на певну соціальну групу або проблему (люди з інвалідністю, люди з алко- та наркозалежністю, безхатченки тощо). Разом із тим усі ці підходи вказують на пріоритетність соціальної мети такої діяльності, а розрізняються вони широтою охопленої сфери. До вищенаведеного слід додати, що соціальне підприємництво відрізняється від благодійних установ чи організацій, а також від традиційного підприємництва. Соціальному підприємству притаманні ті ж критерії, що і традиційному підприємству, зокрема ризиковий характер, ініціативність, фінансова самостійність, масштабність. Слід підкреслити, що простежуються в ньому і специфічні риси: прозорість діяльності, пріоритетність соціальної мети, реінвестування прибутку у соціальний розвиток, публічна звітність, відкритість.

Практика діяльності соціальних підприємств показує, що їхні соціально-економічні ефекти проявляються у: ресоціалізації, працевлаштуванні; розв'язанні проблем адаптації; здійсненні підприємницької діяльності та спрямуванні доходів від неї на підтримку певної соціальної місії; знаходженні нових шляхів для реформування державних соціальних послуг; наданні якісних послуг та товарів представникам цільової групи на пільгових умовах; застосуванні інноваційних підходів до розв'язання соціальних проблем; залученні громадян до участі у соціальних ініціативах на волонтерських засадах, об'єднанні громадян навколо соціальних проблем; появі нових видів соціальних послуг, які залишаються поза увагою звичайного бізнесу у зв'язку з малоприбутковістю, непопулярністю; зниженні навантаження на бюджет у вирішенні соціальних проблем; ефективнішому використанні наявних ресурсів у регіонах. Тобто в Україні соціальне підприємництво розглядається скоріше як певний підхід, який може застосовуватися до будь-якої бізнес-моделі.

За даними аналітичних досліджень 2020 р., сьогодні в Україні працює близько 1 тис. підпри-

емств, які можна віднести до соціальних [8, с. 8]. Прогресуюча тенденція до зростання кількості соціальних підприємств в останні шість років (82%) пояснюється, на думку автора, складними соціальними змінами: погіршенням умов життя частини населення, необхідністю об'єднання зусиль для поліпшення соціально-економічного становища населення.

Однією з вирішальних ознак саме соціального бізнесу є офіційне декларування власної соціальної місії у нормативних документах. Більшість соціальних підприємств формулює свою соціальну місію у статуті (46%) або виступає з відкритою публічною декларацією про це (19%). Також досить розповсюдженою практикою є декларування соціального змісту роботи (співпраці) у різного роду договірних документах (угодах про співпрацю, меморандумах, договорах тощо) – 17%. Слід зазначити, що 9% соціальних підприємств зізналися у тому, що поки що не задекларували власну соціальну місію [8, с. 10].

Дослідження показали, що процес становлення та розвитку соціальних підприємств у регіонах іде трьома напрямками: шляхом самоорганізації економічної діяльності представників незахищених верств населення; через започаткування дозволеної підприємницької діяльності на базі неурядових некомерційних громадських організацій; об'єднання юридичних та фізичних осіб для виконання і соціальної місії теж.

З'ясовано, що найкращу підтримку соціальному бізнесу надають некомерційні громадські організації: інформування та консультування по питаннях ведення бізнесу, проводять навчання, безкоштовно залучають у соціальні проекти, створюють бізнес-інкубатори, хакатони, адмініструють мікрогранти на стартапи та ін.

Географія розповсюдження соціальних підприємств охоплює всю Україну. Найбільша кількість соціальних підприємств знаходиться у м. Київ (20%), Львівській (10%), Полтавській (6%), Донецькій (6%), Київській (5%), Запорізькій (5%), Харківській (4%) областях. Найменше соціальних підприємств у Волинській області [8, с. 8]. Лідерами серед регіонів у плані підтримки є Львівська та Вінницька області. Вінницька міська влада навіть прийняла окрему Програму розвитку соціального підприємництва на 2020–2022 рр. Але реальні можливості користування цими програмами у соціальних підприємців досить обмежені.

Аналіз свідчить, що органи місцевого самоврядування здебільшого підтримують соціальне підприємництво у межах програм підтримки малого та середнього бізнесу. Зокрема, така підтримка у деяких регіонах передбачає:

– роботу консалтингових центрів допомоги як початківців, так і діючого бізнесу, центрів підтримки підприємництва;

– відшкодування відсоткових ставок за підприємницькими кредитами;

– надання «маркетингових ваучерів» – відшкодування 50% оплати участі у міських, всеукраїнських та міжнародних виставках;

– соціальне замовлення та публічні закупівлі;

– надання приміщень в оренду для громадських організацій за пільговими ставками.

Ураховуючи особливості такої форми господарської діяльності, як соціальне підприємництво, для територіальної громади відкривається перспектива таких переваг [10, с. 98]:

– часткового чи повного розв'язання проблеми інтеграції соціально вразливих груп населення через подолання соціальної ізоляції шляхом створення робочих місць для людей з обмеженими фізичними і психічними можливостями, тимчасово переміщених осіб, малозабезпечених, пенсіонерів, безробітних молодих фахівців, представників інших груп ризику;

– реформування державних соціальних послуг чи надання інших видів сервісу, які залишаються поза увагою звичайного бізнесу через незначну прибутковість, проте є затребуваними суспільством;

– зниження навантаження на місцеві бюджети в розв'язанні суспільних проблем, забезпечення його наповнення шляхом сплати місцевих податків і зборів соціальними підприємствами або його участь як альтернативного джерела фінансування окремих програм розвитку для даної територіальної громади;

– поява кадрового, організаційного, інтелектуального, фінансового, інноваційного і підприємницького підґрунтя для формування соціального капіталу в межах даної територіальної громади та інших соціально-економічних просторових категорій, елементом яких вона виступає.

Як бачимо, соціальне підприємництво для реалізації соціально-економічних стратегій регіонального розвитку обласними державними адміністраціями може виявитися ефективним інструментом забезпечення спроможності територіальних громад, проте підприємці, громадські активісти та органи самоврядування суттєво обмежені в його використанні.

Головною, з точки зору автора, помітною перешкодою щодо розвитку соціального підприємництва на вітчизняних теренах є відсутність належного інституційно-правового забезпечення, яке б чітко визначало і регламентувало діяльність соціально-підприємницького сектору. Розвиток соціально-підприємницьких структур в Україні об'єктивно обігнав стан нормативно-правової бази. Держава не визнає його на правовому рівні (Закон про соціальне підприємництво так і не прийнятий із 2013 р.), а закони, які є, суперечать один одному.

По-друге, якщо у сфері досягнення соціальних показників соціальне підприємництво

розвивається, то в економічній розвиток поки повільний. Аналіз свідчить, що на це впливають як об'єктивні чинники (інфляція, зростання цін, складна економічна ситуація, нерозвинений ринок фінансових послуг, низька платоспроможність споживачів та ін.), так і суб'єктивні (низький рівень освітньої підготовки соціальних бізнесменів, слабкі навички у бізнес-адмініструванні, конкуренція з боку традиційного бізнесу). Отже, пріоритетними стають питання координації регульованих (контрольованих) факторів.

По-третє, відсутність у соціального бізнесу доступу до фінансових ресурсів: дешевих кредитів, грантів, інвестиційних коштів. Головним джерелом прибутку підприємці, які працюють у соціальній сфері, вважають гранти, що йде в розріз міжнародною практикою [7].

По-четверте, підпорядкування використання ресурсів громади інтересам великого бізнесу позитивно відбивається на благоустрої громади, проте негативно – на розвитку альтернативного дрібного бізнесу. Тобто стратегічне бачення масштабування бізнесу в регіонах відкидає на другорядний план реалізацію соціальних ініціатив підприємців.

Отже, ураховуючи те, що для успішного функціонування соціального підприємництва в регіональних соціально-економічних процесах необхідні раціонально побудовані економічні та управлінські механізми, існує прагматика необхідності окреслення доцільних шляхів підтримки розвитку соціальних підприємств:

- із метою активного розвитку соціального підприємництва в Україні необхідним убачається прийняття Закону України «Про соціальне підприємство», який би нормативно врегулював доцільні та можливі організаційно-правові форми соціального підприємства та особливості оподаткування. Відсутність закріпленого правового статусу унеможливорює також диверсифікацію фіскальної політики, яка б забезпечила привабливіші передумови для започаткування і здійснення соціально орієнтованої підприємницької діяльності;

- ключем до успішного розвитку соціальних підприємств у регіоні є вироблення стратегії розвитку соціального підприємництва (з урахуванням особливостей конкретної територіальної одиниці), яка дала б змогу скоординувати зусилля всіх зацікавлених сторін. Потрібна чітка і скоординована робота підприємців, громадських організацій, донорських структур і держави, а також фінансування окремих проєктів. Ці заходи дадуть змогу вирішувати проблему соціального підприємництва системно. Одним зі шляхів розв'язання цілої низки стратегічних завдань може бути прогнозування можливостей взаємовідносин між такими системами: наука – інновація – соціально відповідальне підприємство – держава;

- для підтримки сталого розвитку соціального підприємництва, яке сприятиме демократизації та стабілізації України, необхідні консолідована підтримка міжнародних донорів та системне сприяння розвитку цієї сфери з боку регіональних органів влади та держави. Найзначнішим донором у цій сфері є США, але набувають значення й інші держави, зокрема Німеччина. Тобто актуалізуються питання інвестиційної привабливості територіальних громад. Сектор соціального підприємництва в Україні сьогодні залежить не тільки від іноземної підтримки, а й від залучення місцевих інвесторів.

У регіонах частка коштів місцевих бюджетів у структурі капітальних інвестицій у 2019 р. перевищила 10% у дев'яти областях (проти 12 у 2016 р., 7 – у 2015 р. і жодної – у 2014 р.). Найвищою ця частка була в Луганській, Одеській і Харківській областях, а найменшою – у Київській області (4,5%). У підсумку частка коштів місцевих бюджетів у структурі капітальних інвестицій у 2019 р. у середньому становила 9,1% до загального обсягу. Такий структурний показник водночас свідчить про слабкий мультиплікуючий ефект інвестицій із місцевих бюджетів: вирішуючи питання стосовно облаштування життя громад, вони не підвищують належним чином привабливість територій для приватного інвестування [3, с. 116].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, сьогодні використання підприємницьких підходів до вирішення соціальних проблем дасть змогу певною мірою зняти навантаження на місцеві бюджети щодо окремих соціальних видатків, забезпечити не лише захист, а й особистісний розвиток для соціально вразливих груп регіонів. Необхідна умова для появи, розвитку і впровадження підприємницьких ініціатив соціального змісту – подолання наявних інституційно-правових та кадрово-організаційних бар'єрів. Потрібно усвідомлювати зв'язки політики децентралізації зі складовими частинами забезпечення економічного розвитку регіонів. З одного боку, йдеться про розширення повноважень і посилення відповідальності регіональних та місцевих органів влади, а з іншого – про здатність сформованої владної структури ефективно використати потенційний ресурс – соціальне підприємство – з метою соціально-економічного зростання регіону.

Проте кожна громада унікальна у своїх географічно-просторових, соціально-демографічних, природних і ресурсних характеристиках, тому саме діяльність органів місцевого самоврядування значною мірою визначатиме темпи економічного зростання даної місцевості та рівень добробуту її населення

Щодо перспектив розвитку, то можна стверджувати, що соціальне підприємство має великі можливості в Україні. Соціальний бізнес

зараз прагне зміцнення партнерства з традиційним бізнесом, щоб у співпраці забезпечити себе від економічних криз. Іншою нагальною потребою є для соціального підприємництва посилення ролі держави у процесі становлення та розвитку. Отже, подальші наукові дослідження зазначених аспектів значно підвищать ресурсність соціального підприємництва та прискорять процеси його активізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Bohdan Androshchuk, Artem Kornetskyi. Sozialunternehmertum: Ein effektives Instrument zur Bewältigung sozialer Herausforderungen in der Ukraine? *Ukraine-Analysen*. 2018. № 210. P. 17–21. URL: <https://www.laender-analysen.de/ukraine/pdf/UkraineAnalysen210.pdf> (дата звернення: 30.03.2021).
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15> (дата звернення: 02.04.2021).
3. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наукова доповідь / О.В. Шевченко та ін. ; за наук. ред. Я.А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.
4. Кіреєва О. Соціальне підприємництво як інструмент державної соціальної політики. 2011. URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02%286%29/11kobdsp.pdf> (дата звернення: 02.04.2021).
5. Осипова С.К., Носирєв О.О. Соціальне підприємництво в управлінні регіональним економічним розвитком. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. С. 122–128. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7293&i=18> (дата звернення: 10.04.2021).
6. Попович Д.В., Баранова М.С.Б. Соціальне підприємництво як перспективний інструмент вирішення проблем сучасного суспільства. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 701–705. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_5_158 (дата звернення: 02.04.2021).
7. Назарук В. П'ять парадоксів соціального підприємництва. 2013. URL: <http://gurt.org.ua/blogs/Vasyly%20Nazaruk/1288/bull> (дата звернення: 02.04.2021).
8. Соціальне підприємництво в Україні. Економіко-правовий аналіз EU4YOUTH- розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові та Україні : аналітичний звіт / за ред. І.С. Каменко. 2020. URL: https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2020-11/Legal%20report%20in%20Ukraine_Ukrainian_0.pdf (дата звернення: 03.04.2021).
9. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін : посібник / А.А. Свинчук та ін. Київ : ВІ ЕН ЕЙ, 2017. 188 с.
10. Фітель О.І. Роль соціального підприємництва у забезпеченні спроможності територіальних громад. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. Вип. 2(124). С. 96–99.
11. Шаульська Л.В., Кабаченко Г.С. Розвиток соціального підприємництва як напрям державного регулювання ринку праці. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2(22). С. 300–309.
12. Eastern Partnership deliverables for 2020: The contribution of local and regional authorities. URL:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=C ELEX%3A52017IR5903>(дата звернення: 03.04.2021).

REFERENCES:

1. Bohdan Androshchuk, Artem Kornetskyi (2018) Sozialunternehmertum: Ein effektives Instrument zur Bewältigung sozialer Herausforderungen in der Ukraine? *Ukraine-Analysen (electronic journal)*, no. 210, pp. 17–21. Available at: <https://www.laender-analysen.de/ukraine/pdf/UkraineAnalysen210.pdf> (accessed 30 March 2021).
2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy (2003) [The Economic Code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi rady Ukrainy*, no. 436-IV. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15> (accessed 02 April 2021).
3. Shevchenko O. V., Romanova V. V., Zhalilo Ya. A. (2020) Detsentralizatsiia i formuvannia polityky rehionalnoho rozvytku v Ukraini [Decentralization and formation of regional development policy in Ukraine]. Kyiv : NISD (in Ukraina)
4. Kirieieva O. (2011) Sotsialne pidpriemnytstvo yak instrument derzhavnoi sotsialnoi polityky [Decentralization and formation of regional development policy in Ukraine] (unpublished). Available at: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02%286%29/11kobdsp.pdf> (accessed 2 April 2021).
5. Osypova S.K., Nosyriev O.O. (2021) Sotsialne pidpriemnytstvo v upravlinni rehionalnym ekonomichnym rozvytkom [Social entrepreneurship in the management of regional economic development. Investments]. *Investytsii: praktyka ta dosvid (electronic journal)*, no. 1, pp. 122–128. Available at: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7293&i=18> (accessed 10 April 2021).
6. Popovych, D.V., Baranova M.S.B. (2017) Sotsialne pidpriemnytstvo yak perspektyvnyi instrument vyrishennia problem suchasnoho suspilstva [Social entrepreneurship as a promising tool for solving problems of modern society]. *Molodyi vchenyi (electronic journal)*, vol. 5, pp. 701–705. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_5_158 (accessed 02 April 2021).
7. Nazaruk V. (2013) Piat paradoksiv sotsialnoho pidpriemnytstva [Five paradoxes of social entrepreneurship]. Available at: <http://gurt.org.ua/blogs/Vasyly%20Nazaruk/1288/bull> (accessed 02 April 2021).
8. Kamenko I.S. (2020) Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini. Ekonomiko-pravovy analiz EU4YOUTH- rozkryttia potentsialu molodykh sotsialnykh pidpriemstiv v moldovi ta Ukraini [Social entrepreneurship in Ukraine. Economic and legal analysis of EU4YOUTH – revealing the potential of young social entrepreneurs in Moldova and Ukraine]. Available at: https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2020-11/Legal%20report%20in%20Ukraine_Ukrainian_0.pdf (accessed 03 April 2021).
9. Svyinchuk A.A., Kornetskyi A.O., Honcharova M.A. (2017) Sotsialne pidpriemnytstvo: vid idei do suspilnykh zmin. [Social entrepreneurship: from idea to social change]. Kyiv: TOV «PIDPRYIEMSTVO «VI EN EI». (in Ukraina)
10. Fitel O. I. (2017) Rol sotsialnoho pidpriemnytstva u zabezpechenni spromozhnosti terrytorialnykh hromad. [The role of social entrepreneurship in ensuring the

capacity of local communities]. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, no. 2(124), pp. 96–99.

11. Shaulska L.V., Kabachenko H.S. (2016) Rozvytok sotsialnoho pidpriemnytstva yak napriam derzhavnoho rehuliuвання rynku pratsi [Development of social entrepreneurship as a direction of state regulation of

the labor market]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia dosvid*, no. 2(22), pp. 300–309.

12. Eastern Partnership deliverables for 2020: The contribution of local and regional authorities (2017). Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017IR5903> (accessed 3 April 2021).